

СТАНОВИЩЕ

за дисертационния труд на Борянка Нанова Вутева на тема: *„Сърцето като център на цялостния живот на човека (богословско-психологическо изследване)“*

за присъждане на образователната и научна степен „Доктор“

в професионално направление 2.4. Религия и теология

по научна специалност Психология на религията

представено от доц. д-р Димо Кръстев Пенков, член на научното жури,

определено със заповед на Ректора на СУ “Св. Климент Охридски”

РД–38–527–10.11.2020 г.

Актуалност на темата

Като научно-богословско изследване в областта на Психология на религията, представената за публична защита дисертация на редовен докторант Борянка Нанова Вутева има за предмет проблематика, свързана с разкриването на сърцето като център на цялостния живот на човека. В тази връзка следва да се отбележи, че изборът на изследваната и разработена проблематика е удачен предвид нейната актуалност. В думата „сърце“ освен конвенционалното указване на най-важния анатомичен орган на човека, се разбира също целостността и безкрайността на човека. В думата „сърце“ човекът разкрива тайната на собственото си съществуване. Богословско-антропологическите концепции и православният религиозен опит определят „сърцето“ като фундамент на физическия, нравствен и духовен живот, определящ личността на човека (с.9).

Тематичен обхват и структуриране на основните проблемни дялове

Темата е развита в рамките на 233 стандартни страници. Съдържанието е структурирано в предговор, увод, четири глави, заключение и списък на използваната литература. Планът на дисертацията е подчинен на идейния замисъл на автора да изследва темата за сърцето като онтологичен център на психо-соматичната същност на човека. В нашето съвремие сърцето се разбира като единство на душата и тялото на

човека. Сърцето обозначава както целостността, така и различността на тялото и душата, на материята и духа, на вътрешното и външното. Сърцето обозначава онази дълбинна основа, от която идват всички мисли и дела или изобщо цялото многообразие на човека. С други думи, то е средоточие на целия телесен живот на човека. Наред с това, обаче, сърцето обозначава и дълбинния вътрешен опит на човека изобщо. То е също така специален орган и на религиозния опит, на духовния живот на човека. Именно този аспект от разбирането за сърцето е детайлно разработен в представения труд. Следва да се подчертае, че дисертацията е една изцяло богословска разработка в областта на конфесионалната психология на религията.

След предговора (с. 4-5), в който докторантът споделя личните мотиви, довели до избора на тази тема, както и благодарности към всички, които са помогнали и съдействали за разработването на този труд, следва уводът (с. 6-25), който цели да запознае със спецификата и актуалността на избраната тема. В него подробно са очертани границите на изследването, а темата е поставена в контекста на един съвременен религиозно-психологически дискурс. Разгледани са предмета, целите и задачите на изследването, както и методологичната рамка и структурата на дисертацията (с. 11-12). Уводът съдържа и историографска част, където са представени възгледите на св. отци за сърцето като топос на цялостния живот на човека – св. Макарий Египетски, св. Григорий Богослов, св. Симеон Нови Богослов, св. Григорий Палама и др. Отбелязан е и приносът на бележити православни богослови и християнски мислители като прот. Георги Флоровски, прот. Йоан Майендорф, архим. Киприан Керн, еп. Атнасий Йевтич, митроп. Йоан Зизиулас, Павел Евдокимов, Борис Вишеславцев, Владета Йеротич, Родолюб Кубат и т.н. Адмирации заслужава включването на подробен историографски преглед на българските богослови, работили по темата – протопр. Николай Шиваров, протопр. Радко Поптодоров, Свилен Тутеков, Анна Маринова, Иван Панчовски и др.

Глава първа разглежда представата за сърцето в Св. Писание на Стария и Новия Завет (с. 26-70). След детайлен анализ на библейските текстове в тази глава, докторантът стига до заключението, че „библейското понятие „сърце“ има всеобхващащо значение във всички проявления на човешкия живот, което го определя като най-важният и най-често срещан антропологичен термин (Автореферат, с. 19).

Разгледаните въпроси в първа глава намират своето естествено продължение във втора глава, посветена на светоотеческото разбиране за сърцето (с. 71-129). Съпоставката между разгледаните съчинения на светите отци довеждат докторанта до

извода, че „общото при всички тях е умението им да виждат в дълбочина човешката душа и сърце и да предлагат средства за лечението на човека от греха“ (Автореферат, с. 21).

Третата глава е фокусирана върху умно-сърдечната молитва в православния аскетичен опит и богословие (с. 130-165). Тук акцентът е поставен върху това, че когато умът се освобождава от оковите на разсъдъка, страстите и околния свят и се съсредоточава в сърцето, тогава започва „умната молитва“. Основните размисли на докторанта в тази глава се движат в посока разкриване на исихастката традиция за свеждането на ума в сърцето.

Последната, четвърта глава разглежда темата за сърцето в богословието на някои бележити руски подвижници от XVIII – XX век (с. 166-202). Анализът на съчиненията на св. Тихон Задонски, св. Силуан Атонски и св. Лука Войно-Ясенецки разкрива тяхното разбиране за сърцето като „важен антропологичен орган и субстанциален център, свързващ двете основни парадигми в човека – чувствата и разума“, като същевременно е и „място на съприкосновение с Божественото и вход на благодатта“ (с. 202).

В заключението са представени в обобщен вид изводите и постигнатите цели в дисертационния труд (с. 203-209).

Библиографията наброява 255 заглавия, които включват извори, литература на кирилица и латиница, както и електронни ресурси.

Предвид твърде широкия обхват и сложността на разглежданата проблематика е неизбежно някои от аспектите на темата да останат по-слабо застъпени и не толкова задълбочено изследвани в дисертацията, което по никакъв начин не може да омаловажи достойнствата, които тя безспорно притежава. Като всяка работа и тя не е лишена от някои неточности и наборни грешки, които следва да бъдат остранени (Автореферат, с. 38, 39, 40).

Оформяне на автореферата

Предложеният автореферат в обем от 43 страници коректно и точно отразява съдържанието на дисертацията и по същество е нейна съкратена версия. Изведените четири приносни момента на дисертацията са коректни и вярно отразяват достойнствата на работата (с. 42).

Представени са четири публикации по темата на дисертацията. Те илюстрират богословската грамотност и култура на автора по защитаваната тема и са поместени в специализирани научни издания у нас и в чужбина.

Тук е мястото да заявя, че нямам съвместни публикации с докторанта. Нямам и принципно несъгласие с основните постановки, лансирани в дисертацията.

Заключителна оценка

Като цяло, дисертационният труд отразява трайните научни интереси и търсения на докторант Борянка Нанова Вутева, която е вложила много сили и енергия при разработването му. Трудът има своите научни достойнства и напълно отговаря на научните критерии и стандарти за самостоятелно и завършено изследване. Съпътстващата документация е пълна, според изискванията на закона и другите нормативни документи, които уреждат процедурата по настоящата защита.

Като имам предвид приносните научни резултати на дисертацията и актуалността на разглежданата проблематика убедено предлагам на уважаемите членове на научното жури да присъдят образователната и научна степен „ДОКТОР“ на Борянка Нанова Вутева. За настоящата процедура заявявам, че ще гласувам с „ДА“.

12.01.2021 г.

София

.....

(доц. д-р Д. Пенков)